

Kuyper, was de echte Groen niet meer, maar een oude man, wiens geest in zijn vroegere Réveil-verleden verwijlde.⁶⁰ Een regelrechte aanval op het Réveil deed Kuyper in het Levensbericht van Keuchenius, dat vlak na de aanval op Lohman in de 'Seinpost'-vergadering verscheen. Daar kwam hij weer terug op de 'vaagheden' van het Réveil, maar scherper was wat hij over de begrafenis van Keuchenius in december 1893 schreef. Na eerst vermeld te hebben dat veel hooggeplaatsten, maar nog meer 'kleine luyden' om de groeve stonden, vervolgde Kuyper: 'Slechts ééne leemte smartte. De Christelijke 'vrienden', die zich van de antirevolutionairen hadden afgewend, misten de vrijmoedigheid om ... te verschijnen'. Daarna de woorden die hijzelf toen gesproken zou hebben: 'Hij was ... van hoogen adel. Want in de geslachtsrije, die met Bilderdijk opent, en in Da Costa voortging, was Keuchenius, na Groen ... de wettige erfgenaam van een heilige traditie, gelijk ons Holland ze alleen kent'.⁶¹

Het hervormde Réveil

De tegenhanger van de door Kuyper geschapen adelbrief verscheen datzelfde jaar nog in het tijdschrift *Bouwsteen*. Daarin waren toespraken opgenomen die gehouden waren op het Kerkelijk Congres voor Inwendige Zending, dat op 1 november 1895 te Amsterdam had plaatsgevonden. Het congres verving de Algemeene Samenkomsten voor Inwendige Zending, die eerder door de Bond der Vereenigingen ter Verbreiding der Waarheid georganiseerd werden. Vanaf 1874 tot 1890 was men zeven keer bijeen geweest, ook met christelijke gereformeerden en dolerenden, daarna was het niet meer mogelijk geweest een nieuwe samenkomst te organiseren.⁶²

Het congres werd op Hervormingsdag geopend met een bidstond waarin Van Gheel Gildemeester voorganger was. De grote man achter de nieuwe organisatie die het congres samengeroepen had, de Kerkelijke Raad voor de Inwendige Zending, was G.J. Vos Az. Hij was het die de openingsrede hield voor wat hij noemde 'dit Medisch Congres onzer Kerkelijke familie'. 'Veiligheidshalve' wilde hij niet spreken over de voor de Amsterdamse gemeente zo markante jaren 1885 en 1835; hij ging terug naar 1795, de Bataafse Revolutie. Hij schilderde hoe daarna 'in het Réveil ... de barmhartige Samaritaan [verscheen]; de 'Christe-

60. 'Toelichting' I-III; in: *De Standaard* 8, 11, 13 maart 1895.

61. *Levensbericht Keuchenius*, 240, 267, 269v.

62. Het verslag der samenkomst van 1890 in: *Bouwsteen* IX (1890), 130-181. Een afbeelding van de uitnodiging voor deze samenkomst in: *De Vereniging van 1892*, 179.